

A NEMZETKÖZI BÍRÁSKODÁS VÁLSÁGA.

I. A Nemzetek Szövetségének Tanácsa szeptemberi ülészakán ismét kitért Magyarországgal szemben a békeszerződésből folyó egyik lényeges kötelességének teljesítése elől. De ez nem volt elég, hanem magatartását újabb súlyos jogsértéssel is tetézte.

A békeszerződés 250. cikke világosan kimondja, hogy a Romániának átengedett magyar területeken lévő és magyar állampolgárokat megillető vagyon nem esik az ellenséges vagyonra vonatkozó „lefoglalás“ vagy „felszámolás“ alá és hogy ezen vagyon „minden ilyenmű rendszabálytól vagy a kisajátításra, kényszerkezelésre vagy zár alá vételre vonatkozó minden rendelkezéstől mentesen fog visszaadni“ a jogosultaknak. Hozzá teszi, hogy azokat a felszólalásokat, amelyeket magyar állampolgárok e címen esetleg elő fognak terjeszteni, a 239. cikkben szabályozott Vegyes Döntő-bírótság fogja elbírálni.

E bíróság hatáskörébe sok más ügy is tartozik. Itt csak az érdekel, hogy Magyarországnak minden egyes utód-állammal szemben külön-külön Vegyes Döntőbírótsága van, s hogy mindegyik Vegyes Döntőbírótság három tagból áll, akik közül az elnököt a felek közös megegyezéssel választják, egy-egy tagjukat pedig az egyes érdekelt kormányok jelölik ki. Ha az elnök tekintetében a két érdekelt kormány közt megegyezés nem jön létre, őt a Nemzetek Szövetségének Tanácsa választja, azon államok polgárai közül, amely államok a világháborúban semlegesek maradtak. Ha pedig valamelyik érdekelt kormány a maga bíróját három hónapon belül nem nevezné ki, vagy üresedés esetében — jelen esetben éppen ez a fontos — egy hónapi határidőn belül más bíróval nem pótolná, akkor a Szövetségi Tanács azon államok polgárai közül, amely államok a világháborúban semlegesek voltak, kettőt jelöl ki, akik közül a megtagadó állam ellenfele választ egyet bírónak. Érdeemes még feljegyezni, hogy az idézett 239. cikk értelmében a bíróság szótöbbséggel hozza meg határozatait, s hogy a szerződő államok kötelezettséget vállaltak arra, hogy a bíróságnak így

hozott határozatait végérvényeseknek fogják tekinteni és állampolgáraikra is kötelezőkké teszik.

Időközben Románia agrárreformot létesített, s ezen a címen a békeszerződés fentebbi rendelkezéseinek ellenére a magyar állampolgárokat birtokaiktól jóformán minden ellenérték nélkül megfosztotta. Mert az, amit birtokaikért „kisajátítás“ ár fejében kaptak, a forgalmi értéknek még egy százalékát sem éri el, úgyhogy Románia kisajátítás címén valósággal ellenérték nélküli birtokfosztást művelt a magyar állampolgárokkal szemben. A birtokaikból kiforgatott magyarok egyrésze, mintegy háromszázan, nem nyugodott bele ebbe az eljárásba, és miután a két kormány közötti tárgyalások semmi eredményre sem vezettek, pert indított a Vegyes Döntőbírótság előtt Románia ellen. Hosszas huza-vona után, elvetvén minden hatásköri kifogást, amelyet Románia emelt, a bíróság megállapította hatáskörét januárban hozott ítéletével. Itt azonban a bíróság működése fennakadt, mert Románia nemcsak, hogy a hozott ítélet érvényének elismerését megtagadta, hanem minden képzelhető eszközhöz nyúlt, hogy a bíróság működésének folytatását megakadályozza. Visszahívta a Vegyes Döntőbíróstól bíróját, a nélkül hogy azt mással pótolta volna. Továbbá az ügyet a szövetségi egyezmény 11. cikke alapján a Szövetségi Tanácsnak bejelentette. Természetesen Magyarország is élt a békeszerződés 239. cikke által biztosított jogával, kérvén a Szövetségi Tanácsot, hogy a bírójelölést foganatosítsa. így került az ügy a Szövetségi Tanács márciusi ülészakának napirendjére. A Tanács azonban akkor az ügy rendkívüli fontosságára való tekintettel nem határozott, hanem Chamberlaint, az angol külügyminisztert előadónak kérte fel azzal, hogy a Tanács két más tagjának támogatásával a júniusi ülészakon jelentést tegyen. Azonban a Tanács ekkor sem határozott, hanem felhívta a feleket, hogy álláspontjaikat tegyék újabb megfontolás tárgyává, s amennyiben ezek mellett kitarának, felkérte az előadót, hogy a szeptemberi ülészakon újabb javaslatot tegyen. Minthogy a felek álláspontjaiktól nem tértek el, a Tanács a szeptemberi ülészakon abba a nagyon nehéz helyzetbe került, hogy az ügyben végre valahára döntsön. Az előadó és két segítőtársa nem érezték magukat elég erőseknek arra, hogy a Tanács elé érdemleges javaslatot terjesszenek, hanem a Genfben jelenlévő jogász szaktekintélyekből kis bizottságot alakítottak, s véleményezés végett az ügyet annak adták ki. Hosszas tanácskozás után a jogászbizottság a világszerte ismertté vált véleményt terjesztette

a hármás bizottság elé. A magyar kormány ezt a jelentést teljesen elfogadhatatlannak találta és változatlanul ragaszkodott az ő tiszta jogi álláspontjához. Minthogy azonban, ismerve a hangulatot, nem volt kilátása arra, hogy azt diadalra juttassa, azt az indítványt terjesztette elő, hogy a kérdés véleményezés végett az Állandó Nemzetközi Bíróság elé terjesztessék. Az ügy fölött a Szövetségi Tanácsban több napig tartó rendkívül izgalmas vita fejlődött ki, melyben a magyar álláspontot az egész világ érdeklődése mellett utólráhetlen szónoki művészettel gróf Apponyi Albert képviselte. És miután a magyar delegátus érvelésének és Stresemann német külügyminiszter mély igazságérzettől tanúskodó állásfoglalásának hatása alatt Chamberlain előadó a jogászbizottságnak a szankciókra vonatkozó részét visszavonta, a Szövetségi Tanács Villegas elnök indítványára a jogászbizottság jelentésének bevezető részét és a három alapelvet elfogadta, az elnöknek azon magyarázatával, hogy ezek csupán a felekhez intézett ajánlás jellegével bírnak, ellenben a szankciókra vonatkozó rész a visszavonás következtében elesett. Magyarország ezen határozat után is változatlanul ragaszkodik eredeti álláspontjához.

II. Hogy a kérdést, mely nemcsak Magyarország ügye, hanem világtörténelmi jelentőségű üggyé is lett, minden elfogultságtól menten, teljes tárgyilagossággal megítélhesük, a nemzetközi bíraskodásnak következő két alaptételéből kell kiindulnunk. Először, a nemzetközi bíraskodás minden nemzetközi kormányzati és bírói szervnek befolyásától független bíraskodás. Nincs olyan nemzetközi kormányzati vagy bírói szerv, amely bármely tekintetben, akár tehát a tények kiderítése, akár pedig a jog alkalmazása kérdésében a nemzetközi bíróságok működését irányítani jogosítva volna. Áll ez a Nemzetek Szövetségére, még pedig annak mind a két szervére: a Közgyűlésre és a Szövetségi Tanácsra egyaránt, valamint az Állandó Nemzetközi Bíróságra is. Sem a szövetségi egyezményben, sem más jogforrásban nem találunk olyan szabályt, amely ezeknek a szerveknek a nemzetközi bíróságok ítékezésének irányítása tekintetében a legcsekélyebb befolyást is biztosítaná. A nemzetközi bíróságok tehát nemzetközi jogilag teljesen független bíróságok. Másodsor, a nemzetközi bíraskodás mai fejlettségi fokán első és utolsó fokon ítélező bíróságok. Nincs semmiféle más bíróság, amely határozataikat felülbírálni jogosítva volna; határozataik tehát azonnal jogerőre emelkednek.

E tételek teljes mértékben állanak a Vegyes Döntő

bíróságokra is. Nincs a békeszerződésben egyetlen egy rendelkezés sem, amely ítékezésük irányítására más hatóságoknak befolyást engedne, vagy amely lehetővé tenné, hogy más hatóság határozataikat felülbírálja. Ellenkezőleg, e szerződés értelmében a felek világos kötelezettséget vállaltak, hogy a Döntőbíróság határozatait „végérvényeseknek“ tekintik és polgáraikra is kötelezőkké teszik. E rendelkezés a Vegyes Döntőbíróságok minden határozatára áll. A békeszerződés nem tesz különbséget érdemben és hatáskör tárgyában hozott ítéletek között, s így rendelkezése nyilvánvalóan ez utóbbiakra is kiterjed. De a nemzetközi bírászkodás mai fejlettségi fokán nem is lehetséges, hogy kötelező erő szempontjából különbséget tegyünk az ítéletek kétrendbeli csoportja közt. Ennélfogva a nemzetközi bíróságok hatáskörüik tárgyában éppúgy határoznak végérvényesen, minden fellebbvitel kizárásával, mint érdemben. Ha nem ezt az álláspontot fogadják el, akkor bármelyik fél a nemzetközi bíróság ítélezését azon a címen, hogy nem volt hatásköre, illuzóriussá tehetné.

Elévülhetlen érdeme a magyar delegátusnak, gróf Apponyi Albertnek, hogy a magyar ügy védelmét ezekre a tételre alapította, midőn kifejtette, hogy semmi körülmények közt sem járulhatna ahhoz, hogy a Vegyes Döntőbíróság ítélezését valamely kívül álló tényező befolyásolni akarja, és hogy azt, amit a bíróság jogerejűleg eldöntött, más tényező felülbírálja.

A Szövetségi Tanács súlyos jogsértést követett el, hogy ezeket az alapelveket a magyar-román konfliktusban politikai okokból egyszerűen figyelmen kívül hagyta s ezzel az egész nemzetközi bírászkodás válságát felidézte. Mert ha nem ragaszkodunk szorosan ahhoz a két tételhez, hogy a nemzetközi bíróságok működését más tényezők ne befolyásolják és hogy hozott határozataikat senki felül ne bírálhassa: akkor a nemzetközi bírászkodás politikai tényezők játékeszközévé lesz és elveszíti minden értékét.

A Szövetségi Tanács márciusi ülészakán két jogi aktussal állott szemben. Az egyik volt Magyarország kérelme, vagy azt is mondhatnák — bejelentése — bírójelölés iránt, miután Románia visszahívott bíróját egy hónapon belül más bíróval nem pótolta. A másik Románia bejelentése volt a szövetségi egyezmény 11. cikke alapján.

A magyar kérelem szigorúan a békeszerződés 239. cikkére támaszkodott, s a Szövetségi Tanácsnak kötelessége lett volna azonnal a bírójelölést foganatosítani, mint ezt más hasonló esetekben tette. Ellenben Románia kérelme egyenesen a szövetségi egyezmény 11. cikkébe ütközött,

amelynek második bekezdése szerint a Szövetség minden tagjának joga van a Közgyűlés vagy a Tanács figyelmét barátságos módon felhívni a nemzetközi viszonyokat érintő minden körülményre, amely azzal fenyeget, hogy megzavarja a békét vagy a nemzetek közt a jó egyetértést, amelytől a béke függ. Mert hiszen ez a rendelkezés azt tételezi fel, hogy nem a bejelentő veszélyezteti a békét, hanem egy más állam. Már pedig jelen esetben a bírói ítélet érvényének megtagadásával éppen Románia tanúsította a békét veszélyeztető magatartást. E bejelentésnek Románia részéről akkor lett volna értelme, ha Magyarország tagadta volna meg az ítélet elismerését és hívta volna vissza bíróját. Mindez azonban Románia részéről történt, s erre a békét nagymértékben veszélyeztető saját viselkedésére hívta fel a Szövetségi Tanács figyelmét. Románia bejelentése tulajdonképpen a Vegyes Döntőbíróság ellen irányult. Azzal bizonyára a román kormány is tisztában volt, hogy nyílt fellebbezéssel a Vegyes Döntőbíróság ítéletét nem lehet megtámadni, ennél fogva vele szemben az önhatalom terére lépett, a Vegyes Döntőbíróságot azonban hatáskörének állítólagos átlépése miatt mint az európai béke veszélyeztetőjét mégis megbélyegezni kívánta a Szövetségi Tanács előtt. Ennyiben a bejelentés merőben céltalan volt, mert a Szövetségi Tanácsnak a Vegyes Döntőbírósággal szemben még közvetve sincs semmiféle kényszereszköze.

Mindezek ellenére a Szövetségi Tanács nem a nyilvánvalóan jogos magyar kérelmet, hanem az egészen jogellenes román bejelentést fogadta el szeptemberi határozatának alapjául és belebocsátkozott a Vegyes Döntőbíróság hatáskörének vizsgálatába, valamint abba, hogy az érdemleges döntésnek milyen elvek figyelembe vételével kellene történnie.

Állásfoglalásának alapjául a rögtönzött jogászbizottság szakvéleménye szolgált. Ez a bizottság a hatáskör kérdésében abban a nézetben volt, hogy a Vegyes Döntőbíróság hatásköre csupán a békeszerződés 250. cikkében meghatározott esetekre szorítkozik. Az általános birtokreform s az abból eredő jogsérelmek elbírálása nem tartoznak ezen cikk alá, ami azonban nem zárja ki azt, hogy a birtokreform alkalmával olyan jogsérelmek is elő ne forduljanak, amelyek a 250. cikk alá esnek, s így elbírálásuk a Vegyes Döntőbíróság hatáskörébe tartozik. Erre a megállapításra támaszkodva, amely tehát a Vegyes Döntőbíróság hatáskörét az optások pereiben nem zárja ki feltétlenül, a jogászbizottság felállította azt a három alapelvet, amelyet a feleknek az érdemleges döntés alapjául el kellene fogadniuk. Az első,

hogy a békeszerződés nem zárja ki Romániában az általános agrárreform alkalmazását magyar honosokra is. A második, hogy semmiféle egyenlőtlenségnek sem szabad fennállania magyar és román állampolgárok közt akár az agrárreformról szóló törvény rendelkezései, akár pedig azok végrehajtása tekintetében. A harmadik, hogy a békeszerződés 250. cikkében használt kifejezések „lefoglalás” és „felszámolás” — e cikk csak a Romániának átengedett magyar területekre vonatkozik — kizárólag a magyar állampolgárokat illető tulajdonra értendők az átengedett területeken, és csak annyiban, amennyiben a tulajdonos magyar állampolgár. Ezekhez az alapelvekhez fűzte a jogászbizottság a szankciókat. Magyarországgal szemben azt, hogy amennyiben ez alapelveket nem fogadja el, a Szövetségi Tanács nem köteles bírakat kijelölni. Romániával szemben, hogy a Szövetségi Tanács a bírókijelölést foganatosítja, ha Románia az alapelveket nem fogadná el. Ha pedig a három alapelvet egyik fél sem fogadná el, akkor a Szövetségi Tanács befejezettnek tekintheti azt a feladatát, amelyet a szövetségi egyezmény 11. cikke reáharít.

Kitűnik ebből a gondolatmenetből, hogy a jogászbizottság egészen a szövetségi egyezmény 11. cikke alapján vizsgálta az ügyet, mintha a bírókijelölés iránti magyar bejelentés nem is léteznék. A tárgyalás folyamán többen ki is emelték, hogy a Szövetségi Tanács nem szorítkozhatik a bírókijelölés „technikai műveletére”, hanem neki az ügy egyéb vonatkozásait is kell vizsgálnia. És tényleg a Szövetségi Tanács ezt a felfogást, elfogadván a jelentésnek a hatásköre és a három alapelvre vonatkozó részét, teljes mértékben magáévá is tette, habár a szankciókra vonatkozó részhez nem is járult hozzá. Ez az álláspont azonban merőben téves. A Szövetségi Tanács ugyanis nincs jogosítva a szövetségi egyezmény által reáruházott szerepköreit felcserélni. Jelen esetben a békeszerződés 239. Ciliének igen világos rendelkezése szerint a bírókijelölés volt a kötelessége. Hogy ez Romániára nézve milyen következményekkel járhatott volna, nem volt joga vizsgálni. Legkevesebbé volt joga arra, hogy kötelessége teljesítését Magyarország részéről teljesítendő oly feltételtől tegye függővé, amelynek semmi nyoma sincs a békeszerződésben.

Ez a kritika a Szövetségi Tanáccsal szemben akkor is jogosult volna, ha az általa felállított három alapelv helyes volna. Közülök az elsővel és harmadikkal nem is szükséges foglalkozni, ez utóbbival már csak azért sem, mert nem is világos. A második alapelv azonban, mely kisajátítások-

nál az egyenlő elbánás elvét korlátlanul kívánja érvényre juttatni, a legnagyobb mértékben téves és veszélyezteti az államok egyik legfontosabb magánjogi intézményét — a tulajdonjogot. A nemzetközi jognak egyik általában elismert tétele, hogy külföldiek vagyonát csak teljes ellenérték mellett lehet kisajátítani. Ezt az elvet Franciaország és Nagybritannia saját állampolgáraik javára Romániával és Görögországgal szemben tényleg érvényre is juttatták s az Állandó Nemzetközi Bíróság 7. számú ítéletében Németország javára Lengyelországgal szemben világosan elismerte. Ez az elv Magyarországgal szemben sem szenvedhet csorbát egyedül annál az oknál fogva, mert alkalmazása állítólag Románia vagyoni romlását okozná és belső békéjét megzavarná.

III. A legnagyobb elismeréssel kell adóznunk a magyar delegátusnak, hogy a Szövetségi Tanácsban a helyes, tiszta jogi szempontokat nem engedte elhomályosítani. Pedig a jogászbizottságnak és a Szövetségi Tanácsnak állásfoglalása a hatáskör kérdésében Magyarországra nézve nem is volt abszolúte kedvezőtlen. Mert az által, hogy felállították azokat az alapelveket, amelyeket az ügy érdemleges elbírálásánál a Vegyes Döntőbíróságnak követnie kellene, implicite elismerték hatáskörét is az optánsok pereinek elbírálására. És mégis delegátusunk a legnagyobb határozottsággal elzárkózott a Szövetségi Tanács ajánló határozata elől. Mélyseges belátással felismerte, hogy az a mód, amely szerint a Szövetségi Tanács a nemzetközi bíraskodásba befolyjni akar, nemcsak a magyar optánsokra lehet káros, hanem az egész nemzetközi bíraskodásnak is nagy veszedelme volna. Ebből a kétségtelenül megtámadhatlan jogi álláspontból az következett volna, hogy a magyar delegátus tovább is mereven ragaszkodjék a bírókijelöléshez a 239. cikk értelmében. De ismét nagy államférfíui bölcseségről tett tanúságot, mikor ettől eltért s azt indítványozta, hogy az ügy véleményezés végett az Állandó Nemzetközi Bíróság elé terjesztessék. A következetes ragaszkodás a szigorú jogi állásponthez a legnagyobb valószínűség szerint az optánsok ügyének elbukását idézte volna elő, amit minden eszközzel el kell háritani. Éppen ezért igen bölcs elhatározás volt, hogy ha már nem érvényesülhet teljesen a tiszta jogi álláspont, ne egy véletlenül összeállított jogászbizottság, hanem a világ legnagyobb tekintélyű jogi testületé, az Állandó Nemzetközi Bíróság mondja meg, melyek azok a jogelvek, melyeket a fennforgó vitában alkalmazni kell.

Azonban igen nagy gondot kell fordítani arra, hogy az ügy megfelelő formában kerüljön véleményezés végett az

Állandó Nemzetközi Bíróság elé. Mert ha azt kérdeznék tőle, hogy a Vegyes Döntőbíróságnak van-e hatásköre az optánsok pereiben, amely kérdést ez a bíróság jogszerűleg már eldöntött, és ha van, ezeket a pereket az ismert három alapelv szerint bírálja-e el, ez a legnagyobb valószínűség szerint sikerre nem vezetne, mert erre választ adni, a már kifejtett okokból az Állandó Nemzetközi Bíróság alig tekintené magát hivatottnak. A kérdés teljes biztonsággal csak abban a formában vihető eléje: vajjon a Szövetségi Tanácsnak volt-e joga a hatáskör kérdését vizsgálni, és volt-e joga a feleknek ajánlásképen megjelölni azokat az alelveket, amelyek szerint az érdemleges elbírálás történjék? És tekintettel a békeszerződés 239. cikkére, mi lett volna részéről a helyes eljárás? Mert ebben az esetben csupán a Szövetségi Tanács eljárásáról van szó; arra nézve pedig, hogy ez az eljárás jogosult volt-e vagy sem, a Tanács mindenesetre kérhet az Állandó Nemzetközi Bíróságtól véleményt. Sőt a helyes politikai belátás és magasabb erkölcsi szempontok ezt egyenesen javallanak is. Ha a Szövetségi Tanács a világ legtekintélyesebb jogi testületének meghallgatása nélkül foglalna ebben az ügyben végleges állást, elhatározása semmi esetre sem idézne elő közmegnyugvást, nem mozdítaná elő annak a megértőbb hangulatnak kialakulását, amelyre a sokat zaklatott világnak oly nagy szüksége van. A mi nehéz ügyünkben oly megoldást, amelyben mindenki megnyugodhatok, csak az Állandó Nemzetközi Bíróság véleménye alapján lehet találni. Nekünk tehát a rendelkezésünkre álló idő alatt mindent el kell követnünk, hogy megteremtsük a biztos alapot ennek a véleménynek kikérésére és hogy teljesen hibátlan formában való kikérését előkészítsük.

Mi nyugodtan nézhetünk az Állandó Nemzetközi Bíróság véleménye elé. De jöjjön bármi is, mi az ő véleménye előtt meg fogunk hajolni. Addig pedig ügyünk igazának tudatában legyünk türelmesek, de mindenekfölött kitartók és bátrak. Ma nem először történik meg velünk, hogy a világ nagyon szeretne jogaink fölött napirendre térni. Ezt semmi szín alatt sem engedjük meg. Es nem első eset az sem, hogy a mi igazainkért való küzdelmünk egy nagy világeszméért való küzdelem is. Tegyük újból hitet arról, hogy megértők vagyunk a nagy világeszmék iránt. A nemzetközi bíraskodás sorsa szorosan hozzá van fűzve ahhoz az elintézéshez, melyet ügyünk decemberben a Szövetségi Tanács előtt nyerni fog. Még mindig reméljük, hogy ezt, legalább az utolsó pillanatban, felismerik és hogy a döntés kedvező lesz.

MAGYARY GÉZA.